

Lucia Madleňáková

Práva rodičů vs. práva dětí : kam až sahá výhrada svědomí?

Studia Prawnoustrojowe nr 16, 129-138

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lucia Madleňáková

Katedra správního práva a správní vědy

Právnická fakulta Univerzita Palackého v Olomouc

Práva rodičů vs. práva dětí. Kam až sahá výhrada svědomí?

Úvod

Rodiče odmítající operaci bez transfuze pro své dítě, které je smrtelně nemocné, navíc když taková operace je velice riskantní pro život dítěte. Rodiče, kteří odmítají očkovat své děti, jelikož jsou přesvědčení, že takové očkování způsobí více škody, než užitku. Rodiče, kteří odmítají jakoukoliv pomoc od lékařů, jelikož dle jejich přesvědčení jsou lékaři ti, které poslal ďábel. Rodiče, kterým umře jejich jednorochní dcera na chřipku, jelikož s ní nenavštívili lékaře, pouze se u ní úpěnlivě modlili.

Mají tyto příklady něco společného? Je třeba takové nezodpovědné rodiče trestat nebo jim umožnit rozhodovat o životě a zdraví jejich dětí? Kam až sahá možnost těch, kteří mají pečovat o zdraví dětí, řídit se vlastním přesvědčením?

Tento příspěvek spíše, než by na otázky odpovídal, je pokládá a nabádá k zamyšlení, nakolik má stát ochraňovat interní sféru jedince i proti jeho vůli.

Kromě odmítání povinného očkování je odmítání transfuze krvi jedním z běžnějších projevů (náboženského) přesvědčení, se kterým se lze v České republice setkat. I když v takovém sporu jsou vždy minimálně dvě strany (někdy také tři), v tomto příspěvku pominu samotné lékaře a jejich možnost vyjádřit se k věci a konat či nekonat v souladu se svým přesvědčením. Zaměřím se zde pouze na takovou možnost rodičů.

Tématem tohoto příspěvku bude situace, kdy rodiče, z důvodu svého přesvědčení, odmítají určitý medicínský výkon. Lze ji nazvat výhradou svědomí, blíže ji lze zařadit pod výhradu patientskou. Může být namítáno, že pacienti vlastně žádnou výhradu svědomí neuplatňují, jelikož nemají žádnou *povinnost* se názorem lékaře řídit (až na výjimečné situace, kdy nelze zjistit pacientův souhlas s výkonem), rodiče, či jiné osoby, povinné o dítě pečovat,

jsou však v odlišné situaci. Zde nerozhodují o životě a zdraví vlastním, ale o životě a zdraví svých dětí, nebo dětí jim svěřených.

Dítě vs. rodiče

Když jsem zmiňovala dvě strany sporu, byla tím myšlena situace, kdy samotné dítě nesouhlasí s postojem svých rodičů. Jelikož je však dítě mladší 18 let, souhlas rodičů s úkonem je vyžadován. Dle zákona o rodině¹, jeho § 31 odst. 3, „Dítě, které je schopno s *ohledem na stupeň svého vývoje* vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.“ Dítě se sice má právo *vyjadřovat* k rozhodnutím ohledně jeho osoby, „rozhodující úlohu ve výchově (však) mají rodiče.“ (§ 32 odst. 1 zákona o rodině).

Úmluva o právech dítěte², stejně tak Úmluva o biomedicině³ a další dokumenty, počítají s možností dítěte vyjádřit se k úkonu, pokud je schopno formulovat své názory a je k tomu dostatečně rozumově vyspělé. Úmluva o biomedicině ve svém čl. 6 bodě 2 stanoví, že: „Jestliže nezletilá osoba není podle zákona způsobilá k udělení souhlasu se zákrokem, nemůže být zákrok proveden bez svolení jejího zákonného zástupce, úřední osoby či jiné osoby nebo orgánu, které jsou k tomuto zmocněny zákonem. Názor nezletilé osoby bude zohledněn jako faktor, jehož *závažnost narůstá úměrně s věkem a stupněm vyspělosti*.“ Úmluva o právech dítěte obsahuje obecnější zásadu o vyjadřování názorů dítětem ve svém § 12: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat *příčinná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni*“.

Otázkou je, nakolik je toto právo v praxi aplikovatelné, jinak řečeno, co bude následovat, pokud rodiče odlišný názor dítěte nebudou respektovat. (Nemusím dodávat, že argument „já tě živím, budeš mne poslouchat“ není ničím výjimečným).

Dle § 31 zákona o rodině zahrnuje tzv. rodičovská zodpovědnost péči o zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte a rodiče jsou dále povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad

¹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

² Text dokumentu je přístupný např. na <www.osn.cz/dokumenty-osn>.

³ Sdělení MZV č. 96/2001 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině.

ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Z toho vyplývá, že rodiče mají *pečovat* o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a *vlastním jednáním* tyto atributy nesmí při výchově dítěte ani ohrozit. Tyto povinnosti ukládá rodičům zákon a jejich nedodržení může být sankcionováno tak, že rodiči (nebo i oběma) může být výkon této zodpovědnosti pozastaven, případně v ní může být rodič omezen, či jí může být zbaven. Nutno ovšem dodat, že kromě povinností rodičům z jejich rodičovské zodpovědnosti vyplývají také oprávnění. Každá z výše uvedených součástí rodičovské zodpovědnosti má totiž jak svůj charakter povinnosti, tak práva. Nejenže tak rodiče mají povinnost pečovat o děti a vychovávat je ve všech směrech, ale na toto mají také právo⁴. Existuje zde tak veřejné subjektivní právo na péči a výchovu dítěte, které mají rodiče zaručeno také Listinou, konkrétně jejím čl. 32 odst. 4.

Lze se však také zamyslet nad otázkou, nakolik mají rodiče *morální* povinnost starat se o své děti? Může být namítnuto, že jelikož tato povinnost je stanovena pozitivním právem, není nutné o ní jakkoliv diskutovat. Z čeho však tato povinnost vzešla? Z toho, že je obecně přijímáno, že lidé *cítí* povinnost o své děti pečovat? Pravděpodobně ne, jelikož mnoho lidí takovou potřebu necítí, a kdyby ji cítili, nemusela by snad ani být zakotvena právně. Zdá se, že tuto potřebu starat se o své děti lidé ve svém genetickém vybavení nemají. Již po staletí se setkáváme s opuštěním dětí, jejich prodáváním do otroctví či k adopci⁵. Tato povinnost je povinností společenskou, spíše než povinností morální, respektive, odvíjí se od morálního smýšlení konkrétní společnosti, není univerzální, v pojetí univerzální morálky⁶. Účelem stanovení povinnosti pro rodiče starat se o své děti a o jejich *život a zdraví* je jednak přetavení (konkrétní) morální povinnosti do podoby práva, které může být vynucováno státní mocí, jednak zajištění přenesení odpovědnosti za zajištění zachování jedné charakteristické substance státu – lidu – ze státu na samotné rodiče.

Dle výše uvedeného se zde dostávají do konfrontace nejen potřeba státu s právy rodičů, ale také práva dětí s právy jejich rodičů.

---

⁴ Zajímavou studii o existenci či neexistenci rodičovských práv podává J.G. Dwyer, *Parents' Religion and Children's Welfare: Debunking the Doctrine of Parents' Rights*, „California Law Review“, 1994, č. 6, s. 1371–1447.

⁵ J. Eekelaar, *Are Parents Morally Obligated to Care for Their Children?*, „Oxford Journal of Legal Studies“, 1991, č. 3, s. 341.

⁶ *Ibidem*.

Případ první

Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 459/03⁷ rozhodoval o tomto skutkovém stavu: Fakultní nemocnice Brno měla v péči nezletilého, u něhož bylo diagnostikováno vysoce zhoubné nádorové onemocnění, které vede nezvratně, není-li adekvátně léčeno, ke smrti pacienta. Současné dostupné léčebné metody poskytují naději na vyléčení, při léčbě je však třeba aplikace krevních derivátů. O těchto skutečnostech byli oba rodiče informováni, ti však nemocnici sdělili, že jsou Svědci Jehovovi a od počátku léčby projevovali negativní postoj k aplikaci krevních derivátů. Protože si ale byli vědomi závažnosti onemocnění, dali k této léčbě souhlas. Pak byl nezletilý propuštěn do domácího ošetřování. V několika dnech se stav nezletilého zhoršil, a bylo nutno podat i krevní transfuze. Rodiče uvedli, že pokud bude léčení nezletilého vyžadovat další transfuze krve, nemohou s nimi pro náboženské přesvědčení a ze zdravotních důvodů souhlasit. Vzhledem k tomu, že rodiče odmítali další léčbu chemoterapií spojenou s transfuzemi krve, závažně tak ohrožovali zdravotní stav a život dítěte, bylo soudem vydáno předběžné opatření a dítěti byl ustanoven opatrovník.

Námítky rodičů:

1. Jsou zákonnými zástupci nezletilého, řádně se o něj starali a žádali pro něj léčbu v souladu s vědeckými poznatky bez rizik transfuze. Avšak lze z postupu soudu dovozovat, že kdykoliv rodiče vysloví jiný názor než jeho ošetřující lékař, stane se to důvodem k omezení jejich rodičovských práv, aniž by jakýkoli nezávislý orgán zkoumal, zda existují v oblasti medicíny *de lege artis* alternativní možnosti léčby. Z toho dovozují, že soudy nebraly v úvahu práva zákonných zástupců dítěte zaručená čl. 6 odst. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně.

2. Dále namítají, že dítě se neocitlo bez péče, neboť se o ně po celou dobu řádně starali, přičemž dítě není ohroženo jednáním rodičů, ale těžkou zhoubnou nemocí. Aby byla uchována naděje na zdárný postup léčby, je velmi důležitý psychický stav dítěte, které však trpí tím, že musí ležet v nemocnici i v týdnech, kdy k tomu není z léčebného hlediska žádný důvod. Tím je „příznivý vývoj“ dítěte narušen daleko více než rozdílným názorem rodičů na jeho léčbu.

3. Uvádějí, že soud vůbec nezjišťoval, jaký je vztah dítěte k rodičům, případně zda je dítě schopno formulovat svůj názor na léčbu, při které by mu byla podána transfuze krve.

Odůvodnění Ústavním soudem:

---

⁷ Nález ÚS ČR ze dne 20.08.2004 sp. zn. III. ÚS 459/03. Dostupný na: < <http://nalus.uso-ud.cz> >.

1. Ustanovení čl. 32 odst. 4 Listiny má pro posouzení věci klíčový význam, když zakotvuje na straně jedné právo rodičů na péči a výchovu dítěte, na straně druhé ovšem i právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči. Uvedené právo však může být omezeno, a to za podmínky, že se tak stane rozhodnutím soudu na základě zákona.

2. Soudy nepochybně zasáhly do ústavně zaručeného práva stěžovatelů ve smyslu čl. 32 odst. 4 věty první Listiny, jakož i do práva zakotveného v čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy, když omezily právo rodičů rozhodovat o léčení jejich dítěte. Vzhledem k tomu bylo nezbytné posoudit, zda v daném případě byly naplněny podmínky přípustnosti takového zásahu, tj. zda se jednalo o zásah nezbytný v demokratické společnosti na základě a v souladu se zákonem.

3. Výkon práva zakotveného v čl. 16 odst. 1 Listiny (svoboda náboženského vyznání) lze za určitých podmínek omezit, přičemž podmínky pro to naplněny byly.

4. V daném případě nevznikají pochybnosti o tom, že smyslem a cílem vydání předběžného opatření byla ochrana práv nezletilé osoby, a to práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny a jeho práva na život zakotveného v čl. 6 Listiny.

5. Zbývá tedy posoudit, zda se jednalo o zásah v demokratické společnosti nezbytný, tedy zda pro něj existovaly relevantní a dostatečné důvody. Ochrana zdraví a života dítěte je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní. Jinak řečeno, obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážit nad zájmem rodiče.

6. Právo na vyjádření náleží dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory. Je třeba při výkladu tohoto ustanovení brát v úvahu nejen věk dítěte (a jeho rozumovou vyspělost), ale i povahu věci, o níž se jedná, jakož i další okolnosti, jako je např. rodinné zázemí a společenské prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. V době rozhodování soudu měl nezletilý D. J. 6 let, a tak lze stěží předpokládat, že by plně pochopil složité záležitosti týkající se jeho léčby a dokázal poskytnout dostatečně autonomní, tedy na svých rodičích (alespoň zčásti) nezávislý názor. Za dané situace by bylo vyslechnutí nezletilého pouze formálním úkonem, jenž by beztak nijak rozhodnutí soudu ovlivnit nemohl.

Ústavní soud tak jednoznačně vyslovil, že omezení svobody výchovy rodičů a jejich náboženského vyznání právem dítěte na život je zcela legitimní. Také jednoznačně nadřadil zájem dítěte nad jakékoliv zájmy rodičů.

Toto rozhodnutí je prvním a zatím jediným rozhodnutím v obdobném případě v ČR. Je proto vzorové a určitě využitelné do budoucna, jelikož náboženská společnost Svědci Jehovovi kromě krevní transfuze (zakázaná od

roku 1948)⁸ odmítá také další úkony, jako je například transplantace orgánů (zakázána v letech 1967–1980)⁹ nebo očkování (zakazované v letech 1921–1951)¹⁰. Toto rozhodnutí je také specifické závažností situace dítěte. Lze totiž uvést, že podání informovaného nesouhlasu je právem rodiče (a také samotného pacienta).

Literatura¹¹ také upozorňuje na trestněprávní následky zamezení léčby zákonným zástupcem, či správněprávní následky ve formě přestupků. Takovým jednáním rodiče může dojít k naplnění skutkových podstat těchto trestných činů: úmyslného neposkytnutí pomoci, zanedbání povinné výživy, úmyslného ublížení na zdraví či ublížení na zdraví z nedbalosti či šíření nakažlivé choroby (úmyslné či z nedbalosti). V správněprávní rovině může být trestáno: umyslné zmaření či ztížení poskytnutí zdravotnické služby, porušení povinnosti předcházet šíření infekční choroby nebo drobné ublížení na zdraví.

Zde se vynořuje otázka, do jaké míry je jednání rodičů ospravedlnitelné jejich přesvědčením, do jaké míry tak převáží svoboda vyznání, myšlení a svědomí rodičů nad povinnostmi, stanovenými jim státem. Ústavní soud k tomu uvádí: „O trestněprávní odpovědnosti rodičů [...] je možno hovořit pouze tehdy, pokud by jejich jednání bylo charakterizováno úmyslem poškodit život nebo zdraví dítěte. Jejich svobodná volba v této věci [...] je výkonem jejich subjektivního práva [...]“¹². Z toho lze vyvodit, že trestně odpovědni by byli rodiče pouze v případě, že by jednali úmyslně. Správněprávní odpovědnost by se ale mohla uplatnit, jelikož k její naplnění je vyžadovaná pouze nedbalost (a to nevědomá) a její represivní funkce není prvotní.

Případ druhý a třetí

Evropský soud pro lidská práva rozhodoval případ Buffa a 13 dalších v. San Marino¹³, kdy stěžovatelé odmítli dát očkovat své děti. Soud v tomto případě sice rozhodl, že odmítání očkování nevyhovělo testu Arrowsmith¹⁴, tedy nejde o praktikování náboženství, které by bylo chráněno čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, nicméně řekl, že nucení k pod-

⁸ S. Příbyl, *Etické souvislosti oficiálního uznání náboženské společnosti Svědkové Jehovovi v ČR*, [v:] M. Moravčíková (ed.), *Výhrada vo svedomí – Conscientious Objection*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi Bratislava 2007, s. 666.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ M. Krutina, J. Langmeier, *Udílění, popř. odepření souhlasu s lèèbou (revers)*, „Zdravotnictví a právo“ 2009, č. 5, s. 11.

¹² Nález ÚS ČR ze dne 23.3.2004 sp. zn. I. ÚS 4/04. Dotupný na: <<http://nalus.usoud.cz>>.

¹³ Boffa v. San Marino, stížnost č. 26536/95.

¹⁴ Podstatou testu je zkoumání, zda projev přesvědčení nebo náboženství byl skutečně jeho projevem (ve smyslu praktikování) nebo byl jen inspirovaný nebo ovlivněný přesvědčením nebo náboženstvím.

stoupení očkování je zásahem do výkonu práva na soukromý život. Dodal však, že právní úpravu ponechává na posouzení státu, jelikož požadavek na očkování dětí je nezbytný v demokratické společnosti pro ochranu zdraví a sleduje společenské dobro, tedy legitimní cíl.

I v ČR je povinnost očkování zákonem stanovena. Jedná se o zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Jeho § 46 odst. 1 stanoví: „Fyzická osoba, která má na území České republiky trvalý pobyt, cizinec, jemuž byl povolen trvalý pobyt, cizinec, který je oprávněn k trvalému pobytu na území České republiky, a dále cizinec, jemuž byl povolen přechodný pobyt na území České republiky na dobu delší než 90 dnů nebo je oprávněn na území České republiky pobývat po dobu delší než 90 dnů, jsou povinni podrobit se, v prováděcím právním předpisu upravených případech a termínech, stanovenému druhu pravidelného očkování.“ Odst. 3 a 4 § 46 se týkají nezletilých: „Zjistí-li příslušný orgán ochrany veřejného zdraví, že se nezletilá fyzická osoba nepodrobila očkování nebo vyšetření, a jde-li o nezletilou fyzickou osobu, která nemá zvoleného praktického lékaře, stanoví jí rozhodnutím povinnost podrobit se tomuto očkování nebo vyšetření v určeném zdravotnickém zařízení. Jde-li o osobu, která nedovršila patnáctý rok svého věku, odpovídá za splnění povinností její zákonný zástupce“.

K povinnosti očkování pro děti mladší 15-ti let se vyjadřoval Nejvyšší správní soud (dále také NSS) ve svém rozhodnutí sp. zn. 5 As 17/2005¹⁵, kdy rozhodl konformně s rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva a vyžil možnost omezení práva na soukromí či náboženského vyznání z důvodu ochrany veřejného zdraví. Žalobce byl otcem nezletilých dětí a jejich zákonným zástupcem. Žalobce se s těmito dětmi před tím, než dosáhly věku 15-ti let, nedostavil k očkování, a to vědomě a záměrně z důvodu svého náboženského a filosofického přesvědčení. Soud uzavřel, že jednání otce bylo v rozporu se zákonem a že nebyla porušena Úmluva o biomedicíně. Sama Úmluva o biomedicíně totiž stanoví, že její ustanovení mohou být omezena zákonem, pokud je to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu veřejného zdraví. Takový důvod uvedl také Nejvyšší správní soud. Právo otce na projev náboženského vyznání tak byl omezen zákonem o ochraně veřejného zdraví za účelem ochrany veřejného zdraví.

V nedávné době Nejvyšší správní soud rozhodoval další případ, kdy rodiče nenechali podrobit své děti pravidelnému očkování¹⁶. Za toto jednání jim byla uložena pokuta. Žalobci namítali, že zákon o ochraně veřejného zdraví, resp. jeho prováděcí vyhláška stanovením termínů pro podrobení

¹⁵ Rozsudek NSS ze dne 28.02.2006 sp. zn. 5 As 17/200/66. Dostupný na: <<http://www.nssoud.cz>> (cit. 15.01.2010).

¹⁶ Rozhodnutí NSS ze dne 21.07.2010, sp. zn. 3 Ads 42/2010. Dostupné na <www.nssoud.cz> (cit. 21.08.2010).

pravidelných očkování nezakládá pro ně povinnost toto očkování vykonat, jelikož povinnosti mohou být dle Listiny ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Dále žalobci argumentovali ustanoveními Úmluvy o právech dítěte a Úmluvy o biomedicíně, s čímž však kolidovalo výše zmiňované rozhodnutí NSS, které přímo uvádělo, že ustanovení zákona o ochraně veřejného zdraví není v rozporu s těmito mezinárodními smlouvami. Dále také žalobci uváděli, že své rozhodnutí nepodrobit své děti očkování krajské hygienické stanici odůvodnili (NSS však v odůvodnění svého rozhodnutí tyto argumenty blíže nespecifikuje). Žalobci také uváděli, že svým jednáním respektovali nejlepší zájem dítěte.

Jako na první věc upozornil NSS na nutnost úpravy skutkové podstaty jasně a přesně a v zákonné, ne podzákonné, formě. Podrobnosti, které dnes upravuje prováděcí vyhláška, pokud chtějí být vynucovány ukládáním sankcí, však musí být stanoveny zákonem, ne pouze vyhláškou. Jinak zde nastává situace, kdy zákon upravuje povinnost tak obecně, že tuto úpravu není možno považovat za stanovení skutkové podstaty sankcionovatelného činu (není zde rozhodné, zda trestného činu, či správního deliktu). K námitce stěžovatelů o deklarování úmyslu neočkovat své děti a jeho argumentaci se vyjádřil NSS tak, že je pro odůvodněnost žaloby nepodstatná. NSS také setrval na svém předchozím závěru o nerozpornosti zákona o ochraně veřejného zdraví s výše uváděnými mezinárodními smlouvami.

Případ odmítání očkování dítěte nelze srovnávat s případem, kdy je život dítěte přímo ohrožen jednáním rodičů. „následky výhrady svědomí musí dopadnout výlučně na majícího výhradu a na nikoho jiného, jak by se to stalo v případě nezletilých nebo neschopných rozhodnutí, v souvislosti s nimiž není možné považovat za platnou a účinnou vůli, kterou projeví jiní [...]“¹⁷. U očkování se jedná pouze o hrozbu do budoucna, o prevenci proti zvýšeným nákladům na léčbu pacienta. Jde tak o kvalitativně méně závažné jednání, jako u odmítání medicínského úkonu, který směřuje přímo k záchraně života pacienta (dítěte). Dalším rozdílem je povinnost podrobit se očkování a dobrovolností spojenou s výkonem lékařského úkonu. S dobrovolností lékařského úkonu je také spojena možnost odmítnout takový úkon, což u povinného očkování možné není.

Případy další

Odmítání určitých medicínských úkonů však není jen doménou náboženské společnosti Svědci Jehovovi. Ze zahraničí (konkrétně USA) jsou známy případy členů jiných náboženství či sekt, kteří jsou ve svých postojích mnohem radikálnější. R.A. Hughes vyjmenovává ve svém článku pět církví,

¹⁷ V. Turchi, *Všeobecný pojem „výhrada svědomí“: Talianska právna skúsenosť s odvolaním sa na porovnávacie právo*, [v:] *Výhrada vo svědomí...*, s. 67–68.

které praktikují spirituální léčbu¹⁸. Opomenutí lékařské péče z důvodu náboženství zná mnoho předpisů v USA. Autoři tvrdí, že je to výsledkem lobbingu církve „Christian Science Church“. Tyto církve (či sekty) jdou s odmítáním lékařské péče ještě dál, než Svědkové Jehovovi a tvrdí, že již samotná návštěva lékaře odvrací nemocného od boha. Přežívá v nich historická nedůvěra v medicínu a její démonizace – za formy, kterými se satan projevuje v tomto světě je považována bolest, nemoc a medicína. Tvrdí také, že všechny lékařské nástroje jsou nástroji satana a také lékařský a zdravotnický personál představuje pomocníky satana. Rodiče, kteří jsou věřícími některé z těchto sekt, jsou po smrti svého nemocného dítěte sektou obviňováni, že dítě zemřelo kvůli jejich nedostatečně silné víře, a ne proto, že by nevyužili lékařskou pomoc¹⁹.

V jednom případě byli rodiče obviněni z neúmyslného zabití jejich dítěte. Odvolací soud Indiany konstatoval, že sice existuje klauzule o výhradě svědomí pro takový případ, to však nic nemění na odpovědnosti rodičů z uvedeného trestného činu zabití, jelikož porušili obecné právní normy, které stanoví jejich povinnost zajistit lékařskou péči pro své dítě. Nejvyšší soud Indiany k tomu dodal, že je rozdíl v důsledku, který má jednání rodičů – je rozdíl mezi poraněním dítěte a jeho smrtí. V případě, kdy hrozí smrt, rodiče nesmí spoléhat na to, že modlitby dítě vyléčí. Je jisté, že rodiče nechtěli způsobit smrt dítěte, jejich jednáním k ní ale došlo. Státní zástupce to připodobnil k případu, kdy opilý řidič také nechce zabít chodce, rozhodne se však řídit opilý.

V posledních letech se v USA rozvíjí působení na rodiče takto zemřelých dětí. To zahrnuje uvědomění si nezákonnosti takového jednání rodičů, akceptaci odpovědnosti za toto jednání a otevření komunikačních kanálů k integraci rodičů do společnosti. Hughes upozorňuje na fakt, že *dočasný trest, uložený rodičům státem není pro ně ničím v porovnání s trestem, který by je čekal od boha*. A uzavírá, že povinnost péče o dítě převažuje nad svobodou vyznání²⁰.

Praktické důsledky

Svědům Jehovovým je vnitro-organizačně doporučováno, aby sebou nosili kartičku s informací pro lékaře o jejich víře a požadavcích na léčbu. V zahraničí byla kvůli jejich učení zavedena praxe, že krevní transfuzi může

¹⁸ Z důvodu možné nepřesnosti v překladu uvádím církev v anglickém originálním znění: Indiana-based Faith Assembly, Christian Science Church, Church of the First Born in the Western states, Faith Tabernacle of Philadelphia, the End Time Ministry of South Dakota.

¹⁹ Pro podrobnosti o možných psychických následcích spirituální léčby viz zajímavou analýzu: B.L. Bottoms, P.R. Shaver, G. S. Goodman, *An Analysis of Ritualistic and Religion-Related Child Abuse Allegations*, „Law and Human Behavior“ 1996, č. 1, s. 1–34.

²⁰ R. A. Hughes, *The Deaths of Children by Faith-based Medical Neglect*, „Journal of Law and Religion“, 2004–2005, č. 1, s. 247–265.

nařídít soud. Členové společnosti se však mnohokrát vyhýbají i takto stanovené povinnosti. V případě porušení nařízení náboženské společnosti jsou členové ze společnosti vyloučeni. Komunita se již pak s nimi nesmí stýkat²¹. Vyloučení z komunity, na které je člen mnohokrát psychicky závislý, však není jediným negativním důsledkem porušení předpisů společnosti. Člen také sám, v souladu se svým (dle vnímání okolí chybným) svědomím, je přesvědčen o tom, že nejen, že jeho život na této zemi mimo komunitu ztratil důležitý smysl, ale že nemá nárok ani na život po smrti, v nebeském království. Je snad pak trochu pochopitelnější chování členů této společnosti i vůči svým dětem. Nejenže by schválením transfuze (nebo jiného úkonu) svým dětem „zkazili“ život na zemi, ale také život po smrti. Je samozřejmé, že takové úvahy mnohým připadají nepochopitelné a nesmyslné, je si však třeba uvědomit, proč chce lékař zachránit pacienta. Pravděpodobně proto, aby mu pomohl. Jak však mnoho podporovatelů eutanazie deklaruje, někdy samotný život není hodnotou. Člena společnosti Svědci Jehovovi sice zachráníme, ale jeho poslání jak na zemi, tak po smrti končí, nemá žádný význam. Jistě lze namítnout, že v tom případě musí jít o jedince velice silně věřící. U dětí však mnohokrát víra reflektuje pouze rodinnou tradici, a ne jejich vlastní přesvědčení, hlavně ve velice mladém věku, kdy si ještě sami nemohou nic uvědomovat. Pak je otázkou, zda pro tyto děti a jejich další život není lepší je zachránit, než předpokládat, že jejich záchrana bude tak beznadějná pro ně samé, jako pro jejich rodiče. Je vhodné, aby lékaři dokázali zhodnotit dobro pro svého pacienta nejenom hodnocením dle vlastního žebříčku hodnot, ale také dle následků, které jejich jednání může mít pro pacienta.

Summary

Parents rights vs. rights of children

Keywords: parental rights, children rights, medical care.

This entry deals with the problem of conflict between parental rights and rights of children according to medical care. The entry asks questions like: do parents have right to act according to their conviction about what is right for their children and thus (for example) refuse to apply blood transfusion, do children have right to decide when to accept their parents' decision, do parents have right to let their child die, does the state have right to protect children from their parents' decisions? Nowadays some court decisions are trying to answer these questions. However, some of these questions presume rather moral answers than legal ones.

²¹ S. Matochová, *Etika a právo*, Masarykova Univerzita Lékařská fakulta, Brno 2009, s. 123–124.